

הביאני חדריו

גליון 341

מורינו המשיגה הגר"ע נוביק זצוק"ל

נדיבות לב – ומצאת את לבו נאמן לפניך

ואלהי אביכם אָמַר אֵלַי לֵאמֹר, הַשְׁמֹר לְךָ מְדַבֵּר עִם יַעֲקֹב מִשּׁוֹב עַד רָע, וְעֵתָה הִלֵּךְ הִלְכָּתָּ, כִּי נִכְסֶס נִכְסַפְתָּה לְבֵית אָבִיךָ, לָמָּה גִנַּבְתָּ אֶת-אֱלֹהֶי.

ויעקב אבינו לא מתבלבל, הוא עונה ללבן תשובה לענין "וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלֵבָן כִּי יֵרָאִיתִי כִּי אֶמְרָתִי, פֶּן תִּגְזֹל אֶת בְּנוֹתַי מֵעַמִּי, עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחִיָּה נֶגֶד אֲחִינוּ הֵכֵר לְךָ מָה עָמְדִי, וְקַח לְךָ, וְלֹא יִדַּע יַעֲקֹב, כִּי רָחֵל גִּנְבָתָם, וַיָּבֹא לָבָן בְּאֵהָל יַעֲקֹב וּבְאֵהָל לָאָה, וּבְאֵהָל שְׁתֵּי הָאֲמָהוֹת וְלֹא מִצָּא, וַיֵּצֵא מֵאֵהָל לָאָה, וַיָּבֹא בְּאֵהָל רָחֵל.

לבסוף לאחר כל המשא ומתן הזה, ואי הצלחת לבן למצא איזה שהיא גזילה אצל יעקב אומרת התורה "וַיִּחַר לַיַּעֲקֹב וַיִּרְבַּ בְּלֵבָן, וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלֵבָן, מָה פִּשְׁעִי מִה חֲטָאתִי, כִּי דִלַקְתָּ אֹחֵיךָ, כִּי מִשְׁשֶׁתְּ אֶת כָּל כְּלֵי מִה מִצָּאתָ מִכָּל כְּלֵי בֵיתְךָ, שֵׁים כֹּה, נֶגֶד אֲחִי וְאֹחֵיךָ וְיִוְכַיְחוּ, בֵּין שְׁנֵינוּ".

ומצינו במדרש (בראשית רבה וילנא) פרשת ויצא פרשה עד) "רבי עזריה בשם ר' חגי ור' יצחק בר מרזון ותני לה בשם ר' חנינא בר יצחק קפדנותן של אבות ולא ענוותנותן של בנים, קפדנותן של אבות מניין, ויחר ליעקב וירב בלבן, ויען יעקב ויאמר ללבן מה פשעי ומה חטאתי כי דלקת, דא את סבור שמא מכות או פצעים יהיו שם אלא דברי פיוסים יעקב מפיס את חמיו, כי מששת את כל כלי מה מצאת מכל כלי ביתך, א"ר סימון בנוהג שבעולם חתן שהוא דר אצל חמיו אפשר לו שלא ליהנות אפילו כלי אחד אפילו סכין אחד ברם הכא מששת את כל כלי אפילו מחט אפילו צינורא לא מצאת, ולא ענוותנותן של בנים מדוד, שנאמר (שמואל א כ) ויברח דוד מניות ברמה ויבא ויאמר לפני יונתן מה עשיתי מה עוני ומה חטאתי לפני אביך כי מבקש את נפשי, מזכיר שפיכות דמים בפיוסו מילי דקטלא, ברם הכא כי דלקת אחרי".

חז"ל מדייקים פה שיעקב אבינו דיבר עם לבן דברי פיוס, היינו שההקפדה של יעקב אבינו היה

מכל הנך חזינן שעיקר העיקרים זה הלב, מי זוכה להקרא "עובד השם" זה האדם שעבד על עצמו וזיכר את לבו והגיע למצב של נקיות הלב, וזה מה שמונח בפסוק בחומש דברים (ד לט) "והשבות אל לבבך", עלינו לנקות את הלב שיהי נקי בלי שום נגיעה עצמית, ורק אז האדם נקרא "עובד השם".

החזון איש בספרו "אמונה ובטחון" כותב כי באמת זה שמדותיו כבריינתן ולא הותקנו ע"פ המוסר והדעה, והוא מסור ביד יצרו ואין יצרו מסור בידו, לא יתכן שיהא שלם במצוות שבין אדם למקום, ואם מקיימן במדה ידועה הוא רק מפני שאינו פוגש בהן התנגדות מטעם אחת המידות המגונות, אבל בהיפגשו בהתנגדות שלהן לא תעמוד יראתו בפניהן".

אדם שהמידות שלו לא הותקנו על ידי המוסר והיראה לא יתכן שהוא מתוקן במידותיו כי הרי יצר לב האדם רע מנעוריו, אם הוא לא מתנהל לפי התורה והמוסר לא יתכן שהוא יהיה שלם לא במצוות של בין אדם למקום ובוודאי לא בין אדם לחבירו ואם רואים אדם שהוא כן מקיים מצוות אומר החזון איש שזה "רק מפני שאינו פוגש בהן התנגדות מטעם אחת המידות המגונות, אבל בהיפגשו בהתנגדות שלהן לא תעמוד יראתו בפניהן", אם אדם משאיר את מצבו בלי תיקון על פי המוסר והדעה לא יתכן שיהיה שלם במצוות, בשביל להגיע לשלימות מוכרחים לתקן את המדות.

נראה מעט בפרשתנו פרשת לבן ויעקב נבחין ונראה את מדותיו של יעקב אבינו!

נתבונן היטב בפסוקים בפרשה זו, אחרי שלבן השיג את יעקב אבינו אומרת לנו התורה "וַיַּעֲקֹב תִּקַּע אֶת אֹהֱלוֹ בְּהָר, וְלֵבָן תִּקַּע אֶת אֹהֱלוֹ בְּהָר הַגִּלְעָד, וַיֹּאמֶר לָבָן לַיַּעֲקֹב, מָה עָשִׂיתָ, וַתִּגְנֹב אֶת-לִבִּי, וְכו' יֵשׁ לְאֵל יְדֵי לַעֲשׂוֹת עִמָּכָם רָע,

ספר בראשית זה בעצם הקדמה ל"ספר שמות" כל ספר בראשית נקרא "ספר היצירה" ומחמת שתי סיבות, ראשית, כי בספר זה התורה מאריכה בתיאור בריאת ויצירת העולם, וסיבה שניה כיון שבספר זה התורה מאריכה להביא את מעשי האבות, ומעשים אלו נחשבים ליצירה, כי זו היצירה של כלל ישראל, ויצירה זו היא חלק מבריאת העולם, היות ובשביל ישראל נברא העולם.

לכן אנו חייבים להתעמק במעשי האבות, וכמו שמצינו בתנא דבי אליהו (רבה כה) "חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב", משום כך כשאנחנו לומדים את הפרשיות של מעשי אבות, עלינו להתעמק בהם ולהבינם, כל אחד עד כמה שהוא מסוגל.

יש מידה שנקראת "נדיבות לב", אדם חייב לזכך את עצמו וזיכור הלב על ידי אמונה בהש"ת, וכמו שנאמר (נחמיה ח ט) "ומצאת את לבבו נאמן לפניך" זה הישרות של האדם, ולכן האבות נקראים ישרים,

אברהם אבינו נקרא נדיב וכמו שהגמרא בסוכה (מסב) אומרת "דרש רבא מאי דכתיב מה יפו פעמיו בנעלים בת נדיב - מה יפו פעמותיהן של ישראל בשעה שעולין לרגל, בת נדיב בתו של אברהם אבינו, שנקרא נדיב, שנאמר נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם, והטעם שאברהם אבינו נקרא נדיב מפרש שם רש"י "שנדבו לבו להכיר את בוראו", וכן מצינו בגמרא סנהדרין (קו ב) "הקדוש ברוך הוא ליבא בעי, דכתיב וה' יראה ללבב"

עוד מצינו במדרש (קהלת רבה וילנא) פרשה ה) שהצדיקים לבם ברשותם דכתיב (שמואל א, א) וחנה היא מדברת על לבה, וכן נאמר (שמואל א כז) ויאמר דוד אל לבו, ואצל דניאל נאמר (דניאל א ח) וישם דניאל על לבו, דומין לבוראן שנא' (בראשית ח) ויאמר ה' אל לבו.

נקי לחלוטין, כל העשרים שנה הוא לא הגיע למצב של "ויחר יעקב" וגם פה כשכן הגיע למצב הזה של "ויחר" הוא רק ענה ללבן שלא מצאת שום דבר, הגמרא אומרת בעירובין (ס"ה ב) "אמר רבי אילעאי בשלשה דברים אדם ניכר, בכוסו, ובכיסו, ובכעסו" אנחנו רגילים ללמוד שהפירוש "בכעסו" האם הוא כועס, הרי אומר שאדם צריך להיות בלי מדת הכעס בכלל, וזה נכון, אבל כאן משמע שההקפדה של יעקב אבינו לא היה חסרון, אלא היה במקומו, והפירוש של אדם ניכר בכעסו הכוונה איך הוא כועס, למה הוא כועס, ובאיזה צורה הוא כועס.

לאחר המשא ומתן של לבן עם יעקב, עונה לבן ליעקב ויען לבן ויאמר אל-יעקב, הַנְּנוֹת בְּנֵתִי וְהַנְּנִים בְּנֵי וְהַצֶּאֱן צֶאֱנִי, וְכָל אֲשֶׁר-אֶתָּה רֹאֶה, לִי-הוּא; וְלִבְנֵי מִה-אֶעֱשֶׂה לְאֵלָהּ, הַיּוֹם, אוֹ לְבָנֶיהָ, אֲשֶׁר יִלְדוּ. אחרי כל הדו שיח הזה לבן חוזר ומכריז בפני יעקב אבינו שהכל שלו, וממשיך לבן ואומר ליעקב ויעתה, לְכָה נִכְרְתָה בְרִית--אֲנִי וְאַתָּה; וְהָיָה לְעֵד, בֵּינִי וּבֵינָךְ ואכן יעקב מסכים לבקשתו ומיד "וַיִּקַּח יַעֲקֹב, אֶבְרֹן וְיִרְמְיָה, מִצִּבְיָה מִמְּשִׁיכַת הַתּוֹרָה וְאוֹמֶרֶת "וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאֶחָיו לְקִטּוֹ אֶבְרֹן, וַיִּקְחוּ אֶבְרֹן וְיַעֲשׂוּ-גִל; וַיֹּאכְלוּ שָׁם, עַל-הַגִּל". וכתב על זה הרמב"ן "ויאמר יעקב לאחיו - לאחי לבן הנזכר אשר באו עמו, כי לא רצה לאמר כן לחמיו שהיה נוהג בו כבוד, הרמב"ן לומד שהאחים הכוונה לאלו שבאו עם לבן, וכן ויקרא לאחיו לאכל לחם, לאחי לבן, ולא קרא ללבן דרך כבוד כאילו הכל ברשותו והכל שלו. ודומה להם ויאמר פרעה לאחיו מה מעשיכם (להלן מז"א).

דעת הרמב"ן שיעקב אבינו עם כל ה"ויחר" וכל התשובה של לבן שהכל שלי בכל זאת הוא דיבר אליו בדרך כבוד, הוא לא קרא ללבן לאכול לחם כי הלא הכל שלו ומה יש לקרא לו.

וממשיך הרמב"ן וכותב "ורש"י פירש לאחיו של יעקב, כי הבאים עם לבן אהביו ורעיו הם. ויתכן כי מה שאמר בלבן ויקח את אחיו עמו (לעיל פסוק כג), הם קרוביו בני משפחתו מזרע נחור אחי אברהם, ועשה כן בעבור שלא ירצה להביא על יעקב אנשים נכרים שלא יריבו עמו בכח או יחמדו ויגזלו ויגנבו מאשר לו. והנה אלה קרובים ליעקב כמו ללבן, על כן יקראו אחים לשניהם", הרמב"ן לומד ברש"י שאחיו הכוונה קרובים ומשפחה גם של יעקב וגם של לבן, אך מסיים הרמב"ן "והנכון מה שכתבתי תחילה".

הרמב"ן לומד כאן דבר איום ונורא, לדברי הרמב"ן רואים כאן את המדות טובות של יעקב אבינו, שלמרות הכל ולמרות ה"ויחר" של יעקב אבינו הוא נוהג בלבן בכבוד גדול כאילו הכל שלו והכל ברשותו, ולכן הוא לא מזמין אותו לאוכל לחם כי הרי הכל שלו.

כותב על זה הסבא מקלם "ויקרא לאחיו לאכול לחם ולא קרא ללבן בהראותו כי הכל שלו והראה לו הכנעה רבה רגע אחרי הראותו את חרון אפו וכעסו הגדול על העול הגדול הזה זוהי כיון המדה כמדתה הוא מפני שהתעוררות כעסו לא היתה התפעלות הטבע אשר לא ידע חוק וגבול אבל ההתעוררות הזאת היתה מצד החכמה אשר תשנא ולא תסבול עוול והיא יודעת חוק וגבול וכוונה את הנקודה הגבולית תיכף ומיד אחרי אמר לבן דבר מה אם כי חלוש מאוד ויבקש לכרות ברית, ואמרה החכמה לכעס די עד פה צבא ולא הלאה ומנקודה הזאת תראה הכנעה גדולה, ולו היתה ההתעוררות הזאת טבעית כי אז כבר כעס יעקב אבינו ע"ה תיכף בהדבק לבן אותו, אבל המתין אחרי אשר חפש אצלו וימשש את כל כליו, והוא נפלא עד מאד והמתבונן בתכונת הדברים לא ישבע מהשתומם על הכח הנפלא הזה".

וזהו שנאמר (משלי ג) "בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך" הכוונה היא, שאדם צריך לעשות את שלו, את כל שביכולתו לעמול ולהתייגע בתיקון המדות והי"ת יסייע בעדו, אנחנו רואים שהמדות שבתורה המדות של האבות הקדושים זה דבר שנראה לנו בלתי אפשרי, אבל בכל אופן החיוב שלנו הוא ללמוד את המדות של האבות הקדושים כדי להשיג במדת מה את מה שביכולתנו.

ובמסילת ישרים פרק יא בפרטי מדת הנקיות, כותב "המידה כבר אמרתי, שהוא להיות נקי מכל ענפי העבירות. ואולם אף - על - פי שבכל העבירות משתדל היצר - הרע להחטיא את האדם, כבר יש מהם שהטבע מחמדן יותר ובהן מראה לו יותר היתרים, אשר על כן יצטרך בהן יותר חיזוק לנצח את יצרו ולהנקות מן החטא. וכן אמרו ז"ל (חגיגה יא): גזל ועריות, נפשו של אדם מחמדתן ומתאוה להן, והנה אנחנו רואים, שאף על פי שלא רוב בני האדם גנבים בגלוי הם, דהיינו שישלחו יד ממש בממון חבריהם לקחת ולשום בכליהם, אף על פי כן, רובם טועמים טעם גניבה במשאם ומתנם, במה שיורו היתר לעצמם להשתכר איש בהפסידו של חברו ויאמרו להרויח שאני",

ומסיים המסילת ישרים את הפרק וכותב "ויעקב אבינו עליו השלום מבאר בפיו ואומר (בראשית לא) הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה ותדד שנתי מעיני".

וזהירות של יעקב אבינו היה גדולה מאוד וכמו שמצינו בגמרא (חולין צ"א א) על הפסוק "ויותר יעקב לבדו" אומר שם רבי אלעזר "שנשתייר על פכין קטנים, מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם וכל כך למה - לפי שאין פושטין ידיהן בגזל" וכל זה מדוע, פן יגיע חס ושלום לנסיכון של גזילה, יעקב אבינו הזהירות שלו היתה בין ביום ובין בלילה וכמו שהוא מעיד על עצמו ואומר "ותדר שיני מעיני".

וממשיך המסילת ישרים "כללו של דבר, השכור אצל חברו לאיזה מלאכה שתהיה, הנה כל שעותיו מכורות הן לו ליומו" שמעתי מעשה מהחזון איש מאחד שהיה נוכח שם, שהיה גשם חזק ומאן שהוא שהיה לו רכב של משא רצה לקחת את החזון איש לביתו, החזון איש מיד שאל אותו האם הוא "שכיר יום" ורק לאחר שאמר לו שהוא עצמאי הסכים ליסוע איתו, למדנו מכאן את הזהירות של החזון איש שגם בעיצומו של גשם מה שעומד לו בראש זה הזהירות מגזל, המושכל ראשון הוא לברר שאין כאן גזל".

ממשיך המסילת ישרים וכותב "כענין שאמר ז"ל (ב"מ נ"ז): שכירות מכירה ליומיה. וכל מה שיקח מהן להנאת עצמו באיזה אופן שיהיה, אינו אלא גזל גמור. ואם לא מחלו, אינו מחול, שכבר אמרו רבותינו ז"ל (יומא פו), עבירות שבין אדם לחברו, אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חברו, ולא עוד אלא שאפילו אם עשה מצוה בזמן מלאכתו, לא לצדקה תחשב לו, אלא עבירה היא בידו, שאין עבירה מצוה, ומביא שם את דברי חז"ל (תענית כג) על אבא חלקיה שאפילו שלום לא השיב לתלמידי חכמים שנתנו לו שלום, שלא ליבטל ממלאכת רעהו",

עוד אומר שם "והדין נותן, כי הרי גזל - חפץ - גזל, וגזל זמן - גזל: מה גזול את החפץ ועושה בו מצוה נעשה סניגורו קטיגורו, אף גזול את הזמן ועושה בו מצוה, נעשה סניגורו קטיגורו", הנושא של גזילה חמור אצל חז"ל מאוד, והמסילת ישרים מסכם את דבריו וכותב "אמנם כללו של דבר, כמו שחמדת הממון רבה, כן מכשלותיו רבים. וכדי שיהיה האדם נקי מהם באמת, עיון גדול ודקדוק רב צריך לו. ואם נקה ממנו ידע שהגיע כבר למדרגה גדולה, כי רבים יתחסדו בענפים רבים מענפי

החסידות, ובענין שנאת הבצע לא יכלו להגיע אל מחוז השלימות."

ב"ה אנחנו רחוקים מגזילה, אולם אם נתבונן קצת נראה שיש לנו הרבה שייכות לעוון זה, אם זה גזילה של הזמן של השני, אם זה באמצע הסדר אז יש כאן גם גזילת הזמן וגם גזילת התורה, ובחדר יכולים להגיע למצב שבחור גוזל את השינה של חברו, ויתכן והוא משתמש בדבר של השני בלא רשותו, ואף יתכן מצבים שהשני מקפיד והוא מתבייש לומר שהוא מקפיד, וחלילה יש מצבים שהוא יודע שהוא מקפיד אבל הוא מתיר לעצמו בטענה של "חבר חדר" שלי שלך שלי, וזה לא נכון, ואותו דבר במטבח, הוא לוקח והוא חושב שזה הפקר, ויתכן שעל ידי זה הוא מונע מהשני לאכול, והכל כמובן בלי שימת לב ובלי ח"ו כוונות רעות, בחור שנמצא ברבים יכול מאוד שבגלל שהוא מונח בלימוד הוא לא שם לב לדברים אחרים שהוא עושה, צריכים עיון גדול ודקדוק רב כדי להיות נקי, צריכים מאוד להקפיד בכך.

למעשה אני חושב לקבל קצת עידוד ועצה מדברי ה"חזון איש" שכותב בספרו "אמונה ובטחון" תחילת פרק ד "תורת המדות העמידו חכמי היראה לפרק מיוחד בשלמות העבודה, ואף שקדו עליהם לפרקם למדות מספר, כמו כעס, גאווה, תאוה, אהבת הכבוד, אהבת הנצות, נקמה, צרות עין וכיוצא בהן, ומרב ההרגל נקבע בלב רבים שבאמת השלימות היא בעלת אברים נפרדים, ואמנם זה אמת מצד חלי הנפש ומצד מערכת הקרב כנגד משחתותם, אבל כשרשם אין כאן רק מדה אחת טובה ומדה אחת רעה, המדה הרעה היא ההזנחה את החיים הטבעיים על מהלכם הטבעי, ובלי כל השתדלות ישתלם במדות הרעות כולן, יהי' כעסן מצוין, נוקם מצוין, גאה מצוין וכן הלאה, לא יחסר לו מכל המדות הרעות שמנו חכמים מאומה"

אין לנו את הכח, ואין לנו את הדעת להתמודד נגד המדות אבל החזון אומר שיש מדה רעה אחת מרכזית, ויש מדה טובה מרכזית, המדה הרעה היא בהזנחת החיים הטבעיים, אם אדם לא משתדל, ונותן לחיים לזרום מעצמם, זו המדה הרעה המרכזית, אנחנו צריכים לחשוב היטב היטב האם אנחנו לא במצב הזה? האם התפילה שלנו, התורה שלנו והלימוד שלנו לא זורמים לנו באופן טבעי?

ממשיך ה"חזון איש" וכותב "והמדה הטובה היא ההסכמה המוחלטת לבכר את הרגש המוסרי

על רגש התאוה, ומנקודה זו הוא לוחם נגד כל מדות הרעות יחד, ולא יתכן שתהיה הסכמה זו לחצאין", שבירת המדות היא הריגת החיים השטחיים ומיתתה של היצר, אני חושב שיש לנו שייכות עם זה אם נלמד מוסר ונתעלה ברצינות, אם נלמד עם חשק אם נעשה את מה שאנחנו צריכים לעשות, זה נקרא שהוא מבכר את הרגש המוסרי והוא לא נותן לעצמו לחיות את החיים הטבעיים, והחזון איש מבטיח

באגרותיו (חלק ב אגרת יג) "ועיקר חיות האדם

שבירת המדות וזהו העונג היותר ערב ויותר נעים

לשלוט ברוח המהמית וזהו עונג מתמיד ומשיב נפש" מי לנו גדול כהחזון איש בדורנו, שכל מילה ומילה שלו ממש מאירת עינים, חושבים שאפשר לחיות ככה עם הטבע, פשוט בעצלות, בהזנחה והכל יסתדר, החזון איש מגלה לנו שדרך כזו זה הדרך להגיע למידות הרעות כולם, נקח על עצמנו עול תורה, עול יראת שמים, עול של לימוד המוסר ועול של תפילה, אין דבר יותר מאשר תפילה שמקרב את האדם לאמונה שעל ידה האדם יותר שיש לו שייכות עם הקב"ה, כי הקב"ה שומע כל מילה כאיש אל רעהו וכלשון המסילת ישרים, אשרינו שיש לנו את התפילות ואת הסדרים, ואשרי הבחור ששומר את עצמו, אשרי הבחור

שמתחזק בתורה הקדושה, צריך לדעת שכל סדרי השיבה נעשו ונקבעו בדורות הקודמים על ידי גדולי עולם, והכל נעשה כדי שהאדם יוכל להגיע לאן שצריך.

אמנם אנחנו רחוקים מהמדות של אבות הקדושים, אבל אדם חייב לשאוף להגיע לאן שהוא יכול להגיע, לחיות לפי השכל, לבכר את הרגש המוסרי על פני הרגש התאוה, ועל ידי זה אנחנו נצליח בעזה"י.

בענין נדרו של יעקב

הרב שלמה זלמן לוריא [מחזור ד']

כתיב בקרא (כח ט) "וַיֵּדֶר יַעֲקֹב נֶדֶר לְאֹמֶר" ובתוס' חולין (כב, ד"ה אבל) הביא בשם המדרש להוכיח מהאי קרא שנודרים בעת צרה, (וכ"פ בשו"ע יו"ד סימן רג ס"ח), ובברכי יוסף מביא מהאגודה שהנדר אינו נקרא רשע, ויש סוברים אפילו הנדר בעת צרה, וכבר הקשו האחרונים עליו מהתוס' בחולין הנ"ל.

ונראה דמצינו בגמרא (נדרים כב א) "תניא רבי נתן אומר הנדר כאלו בנה במה, והמקיימו כאילו הקריב עליו קרבן" ובהמשך הגמרא הביאו לשמואל דאמר "אע"פ שמקיימו נקרא רשע", והר"ן שם פירש הטעם דדומה לשחוט חוץ, שמוסיף איסורים על מה שאסרה תורה, עיי"ש.

ולפי זה נראה דכל זה דווקא בנדר איסור דהוא מוסיף על מה שאסרה תורה, ולכן אף אם מקיים עובר, אולם לדבריו אין הטעם משום דחיישין שמא יעבור על הנדר, ולפי זה בנדר הקדש או צדקה פשוט דלא שייך, כן וכן בהא דשמואל י"ל דאירי בזה דווקא וכחסוגיא שם.

ואשר לפי זה נחא דהא דהותר לידור בעת צרה הוא רק בהני דיש לחוש שלא יקיים, ועל כן בעת צרה שיש לו החלטה גמורה לא לחיישין, וזה רק בנדר מצוה, אבל בנדר איסור וכן בעת צרה לא.

ובזה נחא עוד, דיש להקשות דבספר האגודה ריש פ"ק דחולין כתב דמה שנאמר טוב אשר לא תידור היינו באמר הרי עלי, אבל באומר הרי זו טוב לידור, ובעת צרה אף הרי עלי, כדכתיב וידר ישראל, ע"כ דבריו, הרי שכתב להיתר ודבריו הנ"ל סותרים אלא דהרי עלי זהו נדרי מצוה וזה שרי וכנ"ל, אולם צ"ע דמקור דברי שמואל הוא מקרא ד"ויכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא" (דברים כג כ), וזה בנדר הקדש, הרי דגם בזה סוברים הי"מ דנקרא רשע וצ"ע.

ונראה ליישב באופן אחר דהנה הרמב"ם (פרק ו מהלכות ערכין ותרומין הלכה לא) כתב "יראה לי שאע"פ שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, אם אמר הרי עלי להקדישו, הרי זה חייב להקדישו כשיבא לעולם, משום נדרו, ואם לא הקדיש הרי זה עובר משום בל תאחר ולא יחל דברו ומשום ככל היוצא מפיו יעשה כשאר הנדרים" ושם בהלכה לג כתב "יראה לדבר זה מה שאמר יעקב אבינו וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך ונאמר אשר נדרת לי שם נדרי".

הנה מפרש הרמב"ם הנדר של יעקב זהו המעשרות, אולם לפי פשטא דקרא, וכן פירש רש"י קאי אמצבה, דהתחייב לעבוד ד' שם ולחקריב קרבנות, והחתם סופר בכמה מקומות מקשה דהרי הנדר היה גם "והאבן הזאת" משמע שהתחייב להקדישו כמ"ש יהיה בית אלוקים למקום עבודה, וזה הרי בא לעולם, ואכ"י גם הפסוק "כאשר נדרת לי" זהו הנדר שהתחייב להקדיש המקום ולייחדו לעבודה.

אך האמת, דהרמב"ם מפרש דהנדר היה רק המעשר, ופירוש הפסוק "אשר משחת שם מצבה" פירוש שכבר משחת, ואמר שיהיה בית אלוקים מעתה ולעולם, [וכן פירשו עוד ראשונים], וכיון שכבר הקדיש אין כאן נדר אלא המעשר, ומזה הוציא דהנדר להפריש קרבן שעדיין אינו שלו אע"פ שלא חל הנדר צריך לקיים דבריו.

ועל פי זה יש לומר דהא דמוכח מקרא דנקרא רשע, זה באומר "הרי עלי" שחייב את עצמו בדבר שאינו ידוע אם יוכל לקיימו, אבל במחייב עצמו במעשר, הרי הוא רק ממה שיש לו, וממנו יפריש מעשר או חומש ואם כן אין לנו ראייה מקרא על כך, אלא שלכתחילה אין לו לחייב את עצמו, אך בעת צרה שרי לכתחילה וזהו קרא דוכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך ודוק, וכל זה ליישב דברי האגודה, אך להלכה משמעות השו"ע דבכל ענין שרי.

הגאון רבי מרדכי גוטסגנדה שליט"א

הלכות רבית בעבודת יעקב אבינו ע"ה

בראשית לא, מא ארבע עשרה שנה בשתי בנותי ויש שנים בצאנז

להלוות לגוי דאסור מדרבנן, מ"מ כדי חייו או לתלמיד חכם, או ברבית דרבנן, מותר, ע"י בשולחן ערוך (יורה דעה סי' קנט) ובפ"ל. וק"ל.

בזכיית לבן ב"כל אשר איננו נקוד וטלוא"

הנה - בשכירות הג' - היה שכרו של יעקב אבינו רק מה שילדו נקודים וטלואים וכו', אבל השאר היו של לבן, (וכדכתיב "כל אשר איננו נקוד וטלוא בעזים וחום בכשבים גנוב הוא איתי"), וכן להלן (ל, מב) "ובהעטיף הצאן לא ישים, והיה העטופים ללבן".

וצ"ב באיזה קנין זכה לבן באותם (שאינם נקודים וכו') שנולדו אח"כ מהצאן הנקודים שהם עצמם היו כבר של יעקב. ואולי היה זה "שיור" מעיקרא בנתינה ליעקב, וצ"ת. [ואולי מעיקרא ניתן הכל ליעקב כ"עיסקא" דפלגא מלוה ופלגא פקדון, וחצי מהרווחים ללבן מחלק הפקדון, וע"י באור החיים (כט, טו) ובדבריו להלן (ל, מא)]. ואולי דלעולם גם זה היה גזילה של לבן.

דהנה המפרשים עמדו היאך צדיק גמור כיעקב אבינו ע"ה עשה רמאות ללבן, ע"י המקלות, (והרמב"ן כתב דל"ה רמאות ע"ש, וע"י בדעת זקנים (ל, לו) ובאור החיים מ"ש לבאר דכיון דלבן רימהו ע"ש, ובשפתי חכמים (ל, לו) כתב בשם המהרש"ל, דאכן לעולם כל אותן שנולדו מצאן יעקב, גם אותם של"ה נקודים וכו' מן הדין הם של יעקב כיון שנולדו מהצאן שלו, ולבן רצה ליטלם, וע"כ עשה יעקב עם המקלות כדי שיהיו כולם עקודים ונקודים ע"ש.

"יעקב אבינו ע"ה בענין צאן לבן והמקלות..."

כתב מרנא רבינו חיים מוולאז'ין זצ"ל (בנפש החיים פרקים פ"ז) בענין עבודת האבות הקדושים וכל הצדיקים הראשונים - קודם שניתנה התורה דיקא:

"שעיקר דרך עבודתם לו יתברך היתה, שכל מעשיהם ודיבורם ומחשבתם, וכל עניניהם בעולם היה הכל בדבקות וטהרת מחשבתם לשם שמים, ופנו למעלה לתיקון והעלאת ויחוד העולמות וכחות העליונים, באיזה מעשה שתהיה ובאיזה אופן ובאיזה זמן שיהיה - - - כמו יעקב אבינו ע"ה בענין צאן לבן והמקלות. וכן אמר המגיד להבית יוסף בענין חנוך שהיה תופר מנעלים, ובכל זמנא דמעיל מחטא בסנדלא הוה משבח לקוב"ה - -

הקדמת התשלום בשכירות השנה

הנה יש לפלפל בשכירות הב' שנשתלמה ליעקב אבינו ע"ה מראש - בנישואיו לרחל, עוד לפני התחלת עבודתו, דלהוי כ"הקדמת מעות" האסורה מדרבנן, משום ששומר על המחיר אף לכשתתייקר הסחורה, (וי"ל בזה דיני פסיקה, ובפסיקה על דבר שאין שוממו ידועה, ועוד, ואכמ"ל), וביותר במוזיל לו בהדיא דאסור, והכא לכאן - עכ"פ בעיני לבן - היה זה אף "הוולה" משווי השכירות, ע"י הקדמת שכרו.

מיהו הרי בעיני יעקב אבינו ע"ה בודאי שכר זה של נישואיו לרחל, לעולם יהיה יקר בהרבה משווי תשלום השכירות, וא"כ נמצא שאין כאן נידון הוולה כלל, (ואולי אכתי יהיה כ'רבית' אצל לבן בלי 'נשך' מיעקב). [וביותר דלהלן (ל, לו) כתוב: הלא נכריות נחשבו לו כי מכרנו, וברש"י שם, והיינו לכאן דגם בעיני לבן היה זה לזול, ודו"ק].

עוד י"ל דהא קי"ל (בבא בתרא פו ע"א, יורה דעה סי' קעו ס"ח) - בשכירות פועל - דאם התחיל הפועל בעבודה, ליכא איסור בהקדמת המעות, ואף מותר להזויל בהדיא בהקדמת המעות, (וע"י בפ' כשעמא דמילתא דשאני מהקדמת מעות במקח וכדו'). ומיהו הא זהו דוקא בהתחיל לעבוד אצלו באותו היום (ע"י דברי סופרים סי' קעו עמ"ד ס"ק קכב), והכא הרי לכאן יעקב אבינו עדיין לא התחיל את העבודה מיד, וכדפי' רש"י (כט, כו) "ותעבוד לאחר נשואיה", ולכאן היינו ג"כ עד לאחר גמר ז' ימי המשתה של רחל, (וכמו (ס) "מלא שבוע זאת" וגו' דלאה), [והרי חתן אסור בעשיית מלאכה].

ואולי י"ל עוד - דלעולם היה זה עוד הקנאה חדשה שיעקב נתנם ללבן, והיינו דמלבד שהיה תשלום השכירות ליעקב במה שקיבל הנקודים וכו' בשכרו, היה חלק מתוכם גם בתורת הקדמת מעות מלבן על מה שימכור לו יעקב תמיד את שאינם נקודים וכו' שילדו מהם. ועיין. אלא דא"כ נמצא דה"ז כמכירה - ללבן - בהקדמת המעות, ויש לפלפל מדיני איסור פסיקה בהקדמת מעות. ומיהו בלא"ה י"ל ג"כ (כנ"ל) דליעקב אבינו ע"ה היה דין "ישראל", ואילו ללבן היה דין בן נח, ומותר ללוות ממנו בריבית.

וראה עוד בספר 'עיני דוד' למהר"ד אמאדו צוק"ל (נלב"ע י"ג כסלו תקצ"ב) בליקוטים לפרשת ויצא, בביאור הפסוקים בענין ה'עיסקא' ואופני ההיתר שהיה בין יעקב ללבן, באריכות נפלאה יעו"ש.

איברא דבלא"ה טענו ליישב בפשיטות, די"ל להנודע מדברי הקדמונים דלאבות אף קודם מתן תורה היה דין "ישראל", א"כ ליעקב אבינו ע"ה היה דין "ישראל", ואילו ללבן היה רק דין "בן נח", וא"כ שפיר היה מותר ללוות ממנו בריבית כדין הלואה בריבית מגוי. [ואף

הביאני חדריו

י"ל ע"י חבר תלמידים חניכי הישיבה הקדושה. הדברים המובאים בגליון בדרך כלל, הינם מכתבי תלמידים וכו' ולא עברו את שבט ביקורתם של רבותינו שליט"א. הגליון נועד בעיקר עבור בני הישיבה לדורותיה, החפצים להמשיך להתחנך ולהתעלות כבימי קדם לאורה ובדרכה של הישיבה ק.

לקבלת הגליון ולהערות והארות
0539747@gmail.com | 4 שולחן | 08-9747479